

Simion CARP,

doctor în drept, conferențiar Universitar,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Oleg RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei Științe penale
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

REGLEMENTĂRI SPECIFICE PRIVIND ASIGURAREA SECURITĂȚII PĂRȚILOR VĂTĂMATE ȘI A MARTORILOR DIN RÂNDUL PERSOANELOR AFLATE ÎN DETENȚIE

Rezumat

În ultimii ani se atestă o intensificare a tendinței de aplicare a unor metode periculoase de influențare a părților vătămate și a martorilor. În articol este semnalată existența problemei în cauză și în locurile de detenție, unde se află obiectul securității și sursa de amenințare. Astfel, autorul analizează prevederile legislației execuțional-penale actuale a Republicii Moldova consacrate securității condamnaților. Sunt prezentate criteriile și principiile în baza cărora sunt clasificate și respectiv aplicate măsurile de securitate. De asemenea, este elucidat mecanismul procedural al aplicării măsurilor de securitate.

Résumé

Au cours des dernières années, on atteste une augmentation de la tendance d'application des méthodes dangereuses d'influencer les parties lésées et les témoins. Dans l'article est signalé l'existence de ce problème dans les lieux de détention, où se trouve l'objet de la sécurité et la source de la menace. Ainsi l'auteur analyse les prévisions de la législation exécutive-pénale actuelle de la République de Moldova consacrées à la sécurité des condamnés. Ici sont présentés les critères et les principes en vertu desquels sont classés et appliqués les mesures de sécurité. Il est également élucidé le mécanisme procédural d'application des mesures de sécurité.

Cu ocazia săvârșirii unei infracțiuni, sunt lezate anumite valori sociale apărute de norme penale care conduc spre un „conflict de drept penal substanțial care generează un raport juridic de drept penal”. [1, p. 76] Declarațiile martorilor fac parte din mijloacele de probă prin care se constată elemente de fapt ce pot servi ca probă. Martorul în sine nu este un mijloc de probă, au acest caracter numai declarațiile lui în măsura în care concură la rezolvarea cauzei.

Dată fiind importanța care se atribuie probei cu martori, în special în procesul penal unde proba cu martori constituie regula, dar ținând cont și de vechimea acestui mijloc de probă, nu întâmplător, martorii sunt considerați „ochii și urechile justiției”. [2, p. 93]

Totodată, cu fiecare an, se intensifică tendința de aplicare a unor metode periculoase de influențare a părților vătămate și martorilor, a diminuării forței de opunere a acestora diferitor atentate criminale. Drept rezultat, sunt înregistrate multiple cazuri de declarații false precum și refuz sau eschivare a participanților la procesul penal de la îndeplinirea obligațiilor procesual-penale. Toate acestea, la

rândul său, împiedică examinarea dosarelor penale: acestea își pierd perspectiva judiciară; infractorii tot mai des se eschivează de la răspunderea penală; părțile vătămate pierd perspectiva de a-și recupera prejudiciul cauzat. Această problemă există și în locurile de detenție, unde se află obiectul securității și sursa de amenințare, existența subculturii, care sporește verosimilitatea și pericolul atentatelor asupra persoanelor care au și calitatea de parte vătămată sau martor în unele dosare penale.

Problema este una imperativă și actuală și necesită o abordare coerentă atât din partea Guvernului, Ministerului Justiției și Departamentului Instituțiilor Penitenciare, cât și din partea fiecărui colaborator al sistemului penitenciar. Unele angajamente în acest domeniu deja sunt reflectate în anumite documente naționale de politici, inclusiv în Strategia de Reformare a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016. [3]

Punctul de pornire în evaluarea situației îl constituie actele internaționale la care Republica Moldova este parte, angajamentele Republicii Moldova în domeniu, precum și bunele practici ale altor state.

Legislația execuțional-penală actuală a Republicii Moldova conține unele prevederi consacrate securității condamnaților. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 206 Cod de executare [4] și pct. 129-135 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, [5] la apariția pericolului pentru securitatea personală a condamnatului, el este în drept să adreseze oricăreia dintre persoanele cu funcții de răspundere ale penitenciarului o cerere privind asigurarea securității personale. În asemenea cazuri, administrația penitenciarului este obligată să întreprindă imediat măsuri pentru asigurarea securității personale a deținuților, în caz contrar va purta răspundere integrală pentru viața și sănătatea condamnatului.

Transferul unei asemenea persoane se efectuează prin decizia șefului instituției, pe un termen de 30 de zile. În cazuri excepționale, ofițerul de serviciu este în drept să dispună acest transfer până la apariția șefului, dar pe o durată de cel mult 24 ore. În caz de necesitate, termenul de deținere în izolatorul disciplinar poate fi prelungit cu încă 30 zile, cu consimțământul procurorului care supraveghează respectarea legilor în instituția penitenciară dată. [5, p. 134-135]

Așadar, legislația execuțional-penală a Republicii Moldova prevede posibilitatea transferului condamnatului într-un loc sigur sau într-o altă instituție penitenciară, aplicarea măsurilor cu caracter special – investigativ și alte acțiuni care înlătură amenințarea securității personale a condamnatului.

Însă, în practică, sunt frecvente cazurile când condamnații sunt părți vătămate sau martori și, în pofida acestor măsuri prevăzute de Codul de executare al Republicii Moldova, nu este posibil, în toate cazurile, de a asigura inviolabilitatea și securitatea acestora față de unele amenințări criminale.

Toate cele enunțate nu pot să nu împiedice examinarea cauzei penale. Pentru evitarea acestui fenomen, Codul de procedură penală al Republicii Moldova [6, art. 215] și Legea Republicii Moldova cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal [7] prevăd posibilitatea aplicării diferitor măsuri de protecție, inclusiv față de persoanele care se află în detenție, și anume:

- audierea cu aplicarea unor modalități speciale;

- protecția datelor de identitate ale persoanei protejate;
- desfășurarea în cazurile necesare a unor dezbateri judiciare închise;
- schimbarea identității;
- schimbarea înfățișării etc.

În activitatea instituțiilor penitenciare problemele în cauză, un timp îndelungat, s-au soluționat în contextul unei probleme mai vaste, și anume a securității condamnaților în condițiile izolării de societate. După adoptarea Legii nr. 105-XVI din 16.05.2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, care a substituit Legea nr. 1458 - XIII din 28 ianuarie 1998 privind protecția de stat a părții vătămate, martorilor și altor persoane care acordă ajutor în procesul penal, securitatea condamnaților, care au devenit părți vătămate și martori în procesul executării pedepsei, a căpătat o însemnătate de sine stătătoare.

În scopul realizării legii nominalizate, la 20 noiembrie 2008, în baza ordinului MAI nr. 379 a fost creată Direcția protecția martorilor, ca subdiviziune subordonată MAI abilitată cu funcții de asigurare a securității participanților la procesul penal a căror viață, integritate corporală, libertate ori proprietate sunt amenințate ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

În sensul legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, persoană protejată este persoana cu care s-a încheiat un acord de protecție în condițiile legii nominalizate, care poate avea și statut procesual de condamnat în timpul executării unei pedepse privative de libertate care acceptă să depună declarații ce pot constitui probe concludente cu privire la o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă ori să furnizeze informații privind pregătirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. [7, art. 12 alin. (1)]

Față de persoana protejată aflată în detenție pot fi luate măsuri de protecție aplicate în cadrul programului de protecție exclusiv de către organul abilitat cu protecția martorilor, precum și măsuri urgente care sunt niște activități specifice desfășurate de către administrația locului de detenție imediat ce se constată starea de pericol la care este expusă persoana.

Administrația locului de detenție este abilitată cu atribuția de a aplica măsurile urgente și măsurile de asistență prevăzute în legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, cu informarea imediată sau în cel mult 24 de ore a procurorului și a organului abilitat. [7, art. 9 alin. (1)] Astfel, pentru asigurarea securității personale a deținutului, administrația penitenciarului este obligată să-l izoleze de alți deținuți, utilizând în aceste scopuri diverse încăperi, care corespund cerințelor pentru detenția persoanei, inclusiv celulele izolatoarelor disciplinare [5, pct.133].

Măsurile de protecție a persoanelor care se află în detenție se dispun de organul abilitat și se execută de administrația locului de detenție în comun cu Departamentul Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției. [7, art. 9 alin. (2)].

Măsurile de protecție pot fi aplicate singure sau cumulativ, inclusiv cu măsurile urgente și/sau cu măsurile de asistență.

Astfel, prin asigurarea securității părților vătămate și a martorilor din rândul persoanelor aflate în detenție, înțelegem o astfel de stare a relațiilor execuțional-penale, când, atentatele ilegale asupra vieții, sănătății și proprietății părților vătămate și a martorilor din rândul deținuților lipsesc sau sunt prevenite, fie curmate prin aplicarea măsurilor prevăzute de lege în ordinea prescrisă.

În opinia noastră, asigurarea securității deținuților ar trebui organizată în baza următoarelor principii, și anume:

- - principiul responsabilității personale a colaboratorilor instituției penitenciare;
- - principiul responsabilității deținutului pentru propria securitate;
- - principiul limitării acțiunilor de reprimare.

La conținutul procesului de reglementare juridică a asigurării securității părților vătămate și a martorilor din rândul persoanelor aflate în detenție se referă:

- a) determinarea statutului juridic al persoanei a cărei securitate este asigurată;
- b) reglementarea măsurilor de securitate, precum și fixarea în lege a temeiurilor aplicării măsurilor de securitate și a anulării lor.

În viziunea noastră, măsurile de securitate aplicate martorilor și părților vătămate din rândul persoanelor aflate în detenție pot fi clasificate în baza următoarelor criterii:

- a) sursele reglementării juridice a măsurilor de securitate;
- b) cercul de persoane care urmează a fi protejate;
- c) resursele materiale utilizate.

Totodată, mecanismul procedural al aplicării măsurilor de securitate constă din trei etape (elemente) substituibile, și anume:

- a) adoptarea deciziei privind realizarea măsurilor de securitate;
- b) realizarea măsurilor de securitate;
- c) adoptarea deciziei de anulare a măsurilor de securitate.

Prima etapă include trei subetape:

- a) obținerea informației privind existența amenințării;
- b) analiza informației obținute;
- c) obținerea acordului sau refuzului persoanei responsabile cu aplicarea măsurilor de securitate.

măsurilor de securitate.

Etapa a doua constă în realizarea nemijlocită a măsurilor de securitate în funcție de tipul acestora (penale, procesual-penale, speciale, și execuțional-penale) și ajustarea rezultatelor.

Etapa a treia rezidă în adoptarea deciziei privind anularea măsurilor de securitate având ca inițiator organul care asigură securitatea, precum și persoana protejată.

Având în vedere cele consemnate, concluzionăm că protecția martorilor și a părților vătămate din rândul persoanelor aflate în detenție este un drept public subiectiv al părților vătămate și martorilor care ar trebui văzută ca expresie a protecției drepturilor umane fundamentale ale acestora. Acest drept subiectiv pozitiv individual atrage anumite drepturi legale ale unui martor sau parte vătămată și obligații corespunzătoare din partea statului. Astfel, implementarea institutului

de protecție a martorilor și a părților vătămate depinde de voința comună a tuturor actorilor implicați în această activitate (Procuratura, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției) și doar prin eforturi susținute va fi posibilă stimularea calitativă a acestui proces.

O altă concluzie ar fi că asigurarea securității deținuților trebuie să devină una din formele prioritare de activitate ale sistemului penitenciar prin realizarea unei politici consecvente a statului și a acțiunilor realizate în instituțiile penitenciare. Respectiv, considerăm oportun ca în Statutul executării pedepsei de către condamnați, la secțiunea consacrată asigurării securității deținuților, să fie reglementate suplimentar următoarele aspecte: determinarea noțiunii de stare de securitate în condițiile instituției penitenciare, garanțiile securității, precum și reglementarea măsurilor concrete orientate spre înlăturarea diverșilor factori, procese și tendințe negative pentru condamnat.

Referințe bibliografice:

1. Apetrei Mihai, *Drept procesual-penal. Partea generală*, Editura Oscar Print. București, 1999.
2. Bentham J., *Traite des preuves judiciares*, Editura Bassage freres, Paris, 1823, vol. I.
3. Strategia de Reformare a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016 // www.justice.gov.md/...strategiei/SRSJ_final
4. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004 (în vigoare din 01.07.2005), art. 224 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34-35/112 din 03.09.2005.
5. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006// Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003, în vigoare de la 12.06.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
7. Legea nr.105-XVI cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal din 16.05.2008 // Monitorul Oficial Nr. 112-114 din 27.06.2008